

Обставини справи

Справа стосувалася використання доказів, здобутих незаконним шляхом за допомогою таємного спостереження, для перевірки достовірності тверджень заявника під час перехресного допиту, внаслідок чого його показання згодом були виключені як ненадійні.

Заявник підозрювався у скоєнні кількох кримінальних злочинів. Під час кримінального розслідування його телефон прослуховувався, а його розмови записувалися.

Під час судового засідання 21 вересня 2020 року суд першої інстанції визнав ці матеріали недопустимими зазначивши, що необхідність проведення таємного спостереження як крайнього засобу не була достатньо обґрунтована в цій справі.

Вироком від 19 квітня 2021 року суд першої інстанції визнав заявника винним у скоєнні низки злочинів (ухилення від сплати податків, підробка документів та використання цих документів, шахрайське використання важливих документів, що посвідчують особу, та шахрайство) і виправдав його за кількома іншими. Суд дійшов висновку, що таємне спостереження було порушенням Кримінального процесуального кодексу (КПК), та визнав докази, отримані шляхом прослуховування телефонних розмов, неприйнятними. Однак для оцінки достовірності показань заявника під час судового розгляду щодо трьох обвинувачень (ухилення від сплати податків, підробка документів та два випадки підбурювання до підробки документів) були використані стенограми перехоплених телефонних розмов, а показання заявника під час судового розгляду були виключені.

Щодо використання витягів із стенограм перехоплених телефонних розмов з метою оцінки достовірності тверджень заявника, суд першої інстанції вказав, що відповідно до пункту 3 статті 289 КПК такий процесуальний засіб був законним, незважаючи на те, що відповідні докази – стенограми перехоплених телефонних розмов – були визнані недопустимими. Суд зазначив, що згідно із пояснювальною запискою до проекту КПК в частині тлумачення пункту 3 статті 289, документи або записи даних можуть використовуватися для оцінки достовірності показань свідків незалежно від їх допустимості як доказів.

Суд першої інстанції також заявив, що заявник не зміг достовірно пояснити невідповідності між своїми показаннями під час перехресного допиту та перехопленими розмовами. Тому його показання були виключені як ненадійні.

Як заявник, так і прокурор оскаржили вирок суду першої інстанції.

Апеляційний суд постановив, що використання цих стенограм було законним. Він визнав, що судді могли підсвідомо перебувати під впливом інформації, на яку було звернуто їхню увагу шляхом такого зіставлення наданих заявником показань

із попередніми записами його телефонних розмов. Однак це не означало, що захід, передбачений пунктом 3 статті 289, був неприйнятним. Апеляційний суд також стверджував, що пункт 3 статті 289 не повинен був прямо передбачати, що документи або записи даних можуть бути використані в цьому контексті незалежно від їх прийнятності як доказів.

18 квітня 2022 року Верховний Суд відмовив заявнику в розгляді касаційної скарги.

Заявник скаржився, що його право на справедливий судовий розгляд, передбачене пунктом 1 статті 6 Конвенції, було порушено через те, що національні суди покликалися на незаконно перехоплені телефонні розмови, щоб визнати його показання під час судового розгляду ненадійними.

Оцінка Суду

Суд зазначив, що, незважаючи на те, що ця справа загалом не стосується допустимості доказів, загальні принципи щодо статті 6 Конвенції залишаються актуальними та застосовними. Однак основна увага цієї справи зосереджена на використанні матеріалів, отриманих, по суті, з порушенням гарантій статті 8 Конвенції.

ЄСПЛ повторно зазначив, що він не має права виступати в якості четвертої інстанції та ставити під сумнів тлумачення національного законодавства, яке було надано національними судами. У цій справі як суд першої інстанції, так і апеляційний суд відповіли на відповідний аргумент заявника щодо незаконності та надали вичерпні обґрунтування того, чому використання перехоплених телефонних розмов у контексті пункту 3 статті 289 КПК відповідало положенням національного законодавства. Ці обґрунтування не можуть вважатися довільними або явно необґрунтованими. Той факт, що, можливо, це був перший випадок, коли національні суди були покликані тлумачити та застосовувати пункт 3 статті 289 КПК в контексті попереднього визнання перехоплених телефонних розмов недопустимими як доказів, не ставить під сумнів правомірність їхнього тлумачення і не дає ЄСПЛ підстав для його переоцінки.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що заявник скористався можливістю оскаржити допустимість доказів, отриманих за допомогою таємного спостереження. У відповідь на його прохання оцінити законність таємного спостереження, суд першої інстанції встановив, що національні процесуальні гарантії не були дотримані, і визнав недопустимими докази, отримані шляхом прослуховування телефонних розмов заявника.

На думку ЄСПЛ, слід визнати, що витяги з протоколів перехоплених телефонних розмов були пізніше використані в тому ж кримінальному провадженні для оцінки достовірності показань заявника під час судового розгляду та для виключення цих

показань як ненадійних. Отже, вони все ж відіграли певну роль у кримінальному провадженні, послабивши позицію захисту.

ЄСПЛ зазначив, що він не мав підстав сумніватися в твердженні Уряду про те, що національні суди ніколи не мали доступу до повних стенограм перехоплених телефонних розмов. Вони дізналися про зміст цих розмов лише в тій мірі, в якій прокурор під час слухання звернув увагу на певні фрази, висловлені заявником під час цих телефонних розмов, які, як стверджував прокурор, суперечили твердженням заявника під час судового розгляду. ЄСПЛ визнав цей обмежений доступ значною процесуальною гарантією.

ЄСПЛ також зазначив, що заявник не висловлював сумнівів щодо автентичності, надійності або точності цих звітів ані в національних судах, ані під час провадження в самому ЄСПЛ.

Крім того, ЄСПЛ зазначив, що заявник мав можливість і скористався нею на всіх трьох рівнях юрисдикції, щоб оскаржити використання звітів про перехоплені телефонні розмови в контексті оцінки достовірності його тверджень. У цьому зв'язку, хоча суди не погодилися з його твердженнями, суд першої інстанції та апеляційний суд розглянули його аргументи належним чином, і цей розгляд не можна вважати свавільним.

ЄСПЛ відзначив, що заявник скаржився на використання витягів з незаконно перехоплених телефонних розмов для виключення його власних тверджень під час судового розгляду, а також висунув конкретну скаргу щодо того, що апеляційний суд нібито безпосередньо спирався на незаконно перехоплені телефонні розмови при встановленні фактів, пов'язаних із звинуваченням у підробці документів. ЄСПЛ, ретельно вивчивши аргументацію суду першої інстанції та апеляційного суду, не погодився із заявником щодо такого прямого використання. У будь-якому випадку, ЄСПЛ визнав доречним зазначити, що після виключення з доказів як таємних звітів про стеження, так і судових показань заявника, його вирок ґрунтувався на низці доказів щодо кожного звинувачення, в яких було використано ці звіти.

Відповідно, ЄСПЛ зазначив, що використання зазначених таємних звітів про спостереження не було вирішальним для результату судового розгляду.

Суд дійшов висновку, що за обставин цієї справи та, беручи до уваги вищезазначені процесуальні гарантії, доступні заявнику для оскарження використання таємних звітів про спостереження та їхнього змісту, та зазначаючи, що ці звіти не були вирішальними для результату справи, заявник не був позбавлений права на справедливий судовий розгляд.

Висновок

Відсутність порушення пункту 1 статті 6 Конвенції (право на справедливий суд).

Рішення в цій справі ухвалене Палатою 16 вересня 2025 року й набуло статусу остаточного 09 лютого 2026 року відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції.